

χει ἀδικοφῶν. Τὰ ἄσματα ἐπίσης ἐξηκολούθουν καὶ μετ' ὀλίγον θὰ ἐφθάνον ὅλοι εἰς ὁδὸν ὁμαλωτέραν· ἀλλ' ὁ δεξιὸς ποῦς τῆς Ἀκακίας προσέκρουσεν εἰς λίθον, καὶ ὁ ἵππος ὠλισθήσας καὶ ἔπεσε, κατακυλίσας καὶ τὸν λυριστὴν.

Οἱ χωρικοὶ ἔδραμον ἀμέσως, καὶ εὔρον τὴν μὲν Ἀκακίαν ἐκπνέουσαν, τὸν δὲ λυριστὴν λειποθυμοῦντα, κρεμάμενον ἀπὸ τοῦ ἐνὸς τῶν ἀναδολέων καὶ κρατοῦντα τὴν λύραν του· ὅτε δὲ τὸν ἐσήκωσαν ἰδὼν ὅτι ὁ εἰς τῶν ποδῶν του εἶχε συντριβῆ.

Οὕτω λοιπὸν ὁ εὐγενὴς ἵππος, ὅστις ἔφερε τὸν Ναπολέοντα εἰς Οὐατερλώ, τὸν ὁποῖον ἀνέστησαν δύο ἄλλοι βασιλεῖς, Κάρολος ὁ Γ' καὶ ὁ Λουδοβίκος Φιλίππος, ὅστις ἶδε τὴν πτώσιν δύο ἡγεμόνων καὶ δύο δυναστιῶν, ἀπέβηκε θάνατον ἄδοξον, εἰς μικρὸν χωρίον, ἀναθάτην ἔχων εὐτελεῖ λυριστὴν.

Ἡ καταστροφή αὐτὴ διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ καὶ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βύρτης καὶ περαιτέρω μάλιστα. Ὅλοι ἐλυπήθησαν τὸ εὐγενὲς θῦμα· διότι, ὡς πρὸς τὸν λυριστὴν, οὗτος ἐθεραπεύθη μετὰ δύο μῆνας, καὶ συνώδευσε καὶ ἄλλους γάμους, ἀλλὰ πάντοτε πεζός, διότι ὠρκίσθη νὰ μὴ ἀναβῇ πλέον ἵππον.

Ἡ ἱστορία λέγει ὅτι Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας ἔθαψε μετὰ πομπῆς καὶ παρατάξεως τὸν προσφιλεῖ ἵππον του, τὸν Βουκέραλον τὸν ὁποῖον ἀνέβαινεν εἰς Γρανικὸν καὶ εἰς τὰ πεδία τῶν Ἀρβήλων καὶ τῆς Ἰσοῦ. Ἀλλ' ὁ ἵππος τοῦ νέου Ἀλεξάνδρου δὲν ἐτύχε τῆς τιμῆς ταύτης· δὲν ἀφῆκαν ὅμως νὰ παῖθῃ τὸ λαίψανον αὐτοῦ τὴν ἀτιμίαν ἣτις γίνεται εἰς ὅλους τοὺς ἵππους, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ βίος αὐτῶν· δὲν ἐσυγχώρησαν δηλαδὴ νὰ ἐκδαρῇ ἡ Ἀκακία.

Καταβίβασθεις ἐντὸς μεγάλου λάκκου ἀνασκαφέντος πλησίον τοῦ μέρους ὅπου ἀπέβησεν ὁ ἵππος, ἐτάφη ἐν ἐπιστημότητι, παρισταμένων πολλῶν χωρικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἰωάννης Πατάρδ πρόεδρος τῆς, ἀντιπροσωπεύων οὕτως εἰπεῖν τὸν στρατὸν τοῦ Ναπολέοντος. Τὰ δάκρυα ἅτινα ἔρρεον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀρχαίου στρατιώτου ἐχρησίμευσαν ἀντὶ λόγου ἐπικηδείου.

Ὁ θάνατος τῆς Ἀκακίας ἀνενθύνισεν εἰς τὸν Κ. Λεῶ... τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου· ἔγραψε λοιπὸν πρὸς τὸν μονάρχην αὐτὸν ἀναγγέλλων τὸ τέλος τοῦ ἵππου τὸν ὁποῖον ἀνέδωκε ὅτε ἐπεβάρυνε τὴν ἐθνικὴν φρουρὰν τῆς Βύρτης.

Καὶ ἐστάλη μὲν ἀπάντησις· ἀλλὰ παρηγγέλλετο ὁ Κ. Λεῶ... ν' ἀποταβῇ πρὸς τὸν μαρκεσιὸν Στράδα, πρῶτον ἱπποκόμον τοῦ βασιλέως. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἐπροθυμοποιήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὀφειλὴν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου· εἰς μάτην ὁ Κ. Λεῶ... ἀνενέωσε τὴν αἰτησίαν του. Ἀπεφάνισε λοιπὸν νὰ σιωπήσῃ, καὶ οὕτω ὁ ἵππος ὅστις ἐμελλε ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν Ἀκακίαν, ἐμείνεν εἰς τὰ ἱπποστάσια τοῦ βασιλέως τῶν Γάλλων.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

Εἰσαγωγικὸς λόγος

Τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας Κ. Ἰ. Α. Σούτσου, κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν παραδόσεων τῆς χειμερινῆς εξαμηνίας τοῦ ἔτους 1854—1855. (*)

—ο—

Πᾶσα ἐπιστήμη, οὔσα τὸ λογικὸν ἀπαύγασμα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, διατυπῶται κατ' εἰκόνα τῆς γενικῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Καὶ ὅσον δὲ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐραπτομένη τῆς ἀκριβοῦς θεωρίας τῶν περικυκλούντων ἡμᾶς γινομένων, προάγεται καὶ μεταμορφοῦται, ἡ μεταμόρφωσις αὕτη τῆς διανοίας ἡμῶν ἀπαστράπτει ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐπιστημῶν, καὶ οὕτως ἐκάστη ἐπιστήμη, ἐκάστη λέγω ἀκτίς τῆς φωτοδύλου ἐστίας τοῦ νοῦς ἡμῶν ἀλλοιοῦται, μεταβάλλεται, ἀνακαινύεται. Οἷαδηποτε ἄρα καὶ ἐὰν ἡ ἱστορικὴ κατάστασις τινὸς ἔθνους, τὸ ἔθνος τοῦτο, συγκεκριημένον ἐκ λογικῶν πλασμάτων, θέλει τείνει ἀνενδύτως πρὸς τὸ τελειότερον, πρὸς τὸ βέλτιον, ἐκτὸς ἐὰν ἐξωτερικὰ ἢ ἐσωτερικὰ καλύμματα, ἢ συστήματα ψυχροθόρα καὶ ἀντικοινωνικὰ δεσμεύωσι τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω αὐτοῦ πορείαν. Τῷ ὄντι ἡ θεία πρόνοια, ποιήσασα τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ κατ' ὁμοίωσιν αὐτῆς, κατέστησεν αὐτὸν τελειοποιήσιμον. Ἐκαστος οὖν ἰδίᾳ καὶ ἁπαντες συνάμα ὡς ἐκ λογικῆς τινος ἀνάγκης, τὸ τέλειον καὶ τὸ βέλτιον σκοποῦντες, ἀλλ' ἐλευθέρως ὁδεύοντες, ἐκπληροῦμεν τὸν μυστηριώδη ἡμῶν προορισμόν. Συνεχῶς δὲ καὶ ἀδιαλείπτως πορευόμενοι, πρὸς ἐπίτευξιν λογιζοῦ τινος σκοποῦ τῆς ἡμετέρας φύσεως, ὁρμώμεθα ἀπὸ τοῦ σημείου πρὸς ὃ ἀφίχθηται ὁδοιποροῦσαι αἱ παραλλοῦσαι γενεαί. Διανύοντες δὲ τὸ πεπωμένον τοῦτο στάδιον, εἰσάγομεν ἐν αὐτῷ, πρὶν ἢ ἐξέλθωμεν ὁριστικῶς ἀπ' αὐτοῦ, τοὺς ἐπιόντας, καὶ διὰ τῆς ἀδιαλείπτου ταύτης κινήσεως καὶ τῶν ἀενάων μεταβολῶν καὶ τῶν συνεχῶν μεταμορφώσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τὰ τε ἔργα ἡμῶν τελειοῦνται καὶ ὁ ἀνθρώπινος βίος κατὰ μικρὸν καὶ βαθμηδὸν βελτιοῦται καὶ ὠραίεσσεται.

Ἡ ἀνθρωπότης, εἰπομεν, ἀδιαλείπτως προοδεύει καὶ τελειοῦται· αὕτη δὲ ἡ πρόοδος δὲν παράγεται αὐτομάτως, δὲν εἶναι ἀκανόνιστος, ἀλλὰ ὀυμνῶνται δυνάμει νόμων τινῶν γενικωτέρων, οὓς δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν, ἐπιμελῶς ἐξερευνῶντες, ἀνευ προλήψεων, λέγω, καὶ συστηματικῶν προκαταλήψεων, τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Πρὸς κατάληψιν δὲ τῶν νόμων τούτων, τῶν διατηγόντων τὰς ἀδιαλείπτους ἀλλοιώσεις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, δύο δυνάμεις ν' ἀκολουθήσω-

(*) Αἱ παραδόσεις τοῦ Πανεπιστημίου διεκόπησαν δυστυχῶς ἡμᾶς ἀρξάμενοι, διὰ τὴν ἐνακλήψαν αἰφνης εἰς τὴν πρωτεύουσαν χολέραν.

μεν παραλλήλους ὁδούς· πρῶτον μὲν, νὰ παραδεχθῶμεν μετὰ πίστεως καὶ ὑπακοῆς πᾶν ὅτι ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκεία διδάσκει ἡμῖν, πᾶν ὅτι οἱ πνευματέμφοροι ἀποστολοὶ εὐηγγελισθῆσαν εἰς τὰ εὐὴν περὶ τῆς κλήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ καὶ περὶ ἀνθρωπίνου ἐν γένει προορισμοῦ· ἡ δεύτερον, τὴν φιλοσοφικὴν ἐνστερνιζόμενοι μέθοδον, τὴν μέθοδον λέγω τοῦ Βάκωνος καὶ τοῦ Καρτεσιου, νὰ προδῶμεν διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεῦνης εἰς τὴν ἀκριβῆ ἀνάλυσιν τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ προκαλοῦντες τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅπως καταθέσῃ ἐνώπιον ἡμῶν ὅλην τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἀνακαλύψωμεν τοὺς νόμους δυνάμει τῶν ὁποίων προάγεται καὶ τελειοῦται τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ θεμελιώδεις ἀλήθειαι τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας, οὐδόλως ἀπάδουσι πρὸς τὴν ἱεράν ἡμῶν θρησκείαν, οἶανδ' ὅποτε τῶν δύο τούτων μεθόδων καὶ ἐὰν παραδεχθῶμεν διερευνῶντες τὴν ἀλήθειαν, τὸ αὐτὸ παρισταθόμεθα συμπέρασμα.

Καθότι τίς ἐν πρώτοις, ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία; τίς κατ' αὐτὴν ὁ πνευματικὸς πόλος, πρὸς ὃν ἀπαρεκγλίτως πρέπει νὰ τείνῃ ἡ θρησκευτικὴ ἡμῶν συνειδήσις; ὁ Θεός. «Καὶ ἔσσεθε ὑμεῖς τέλειοι, ὥςπερ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.» ἐπὶ τούτῳ ὁ Παῦλος, ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων διαγράφων τὰ καθήκοντα ἡμῶν λέγει· (1) «δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι· οὐ γὰρ ἐστὶ προσωπολήψια παρὰ τῷ Θεῷ, ὅταν γὰρ ἔβην τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἐαυτοῖς εἰσι νόμος. Καὶ ἐνδείκνυται τὸ ἔργον τοῦ νόμου ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως. Ἰσραὴλ δὲ διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασεν. Ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, παραστήσῃτε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. Μὴ συζηματιζέσθε τῷ αἵωνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφώσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθόν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον.»

Παρατηρητέον, ὅτι τὰ παραγγέλματα ταῦτα τῆς μεταμορφώσεως τῆς ψυχῆς τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ἡμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ἡμᾶς, τί τὸ ἀγαθόν, καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἀγάπη, ἡ φιλοπονία, ἡ πρὸς Θεὸν λογικὴ λατρεία, κατὰ πάντα συνάδουσι πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν ἀλήθειαν. Καθότι καὶ ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία διδάσκει ἡμῖν, ὅτι ἐκπληροῦμεν τὸν ὑψηλὸν ἡμῶν προορισμόν, ἠθικῶς μεταμορφούμενοι τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ἡμῶν, δοκιμάζοντες ἡμᾶς τί τὸ ἀγαθόν, τὸ εὐάρεστον, τὸ τέλειον, μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδίδοντες, ψωμίζοντες δὲ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἐὰν πεινώσι, μὴ ὄντες δὲ ὀκνηροὶ τῇ σπουδῇ, ἀλλὰ ζέοντες τῷ

πνεύματι καὶ φιλόπονοι, ἐγκρατεῖς, προσηπτικοί. Ἡ φιλοσοφία διδάσκει ἡμῖν, ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ παντός ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον ἀτελεῖ μὲν, ἐλεύθερον δὲ, ἥτοι τελειοποιήσιμον· ἐπὶ τούτῳ ἐπροίκισεν αὐτὸν μὲ δυνάμεις, ἐκ τῆς λογικῆς καὶ σκοπίμου χρήσεως τῶν ὁρίων, ἠθικῶς μεταμορφούμενοι καὶ ὡς λογικὰ πλάσματα ἐνεργοῦντες, παράγομεν καὶ ἐξασφαλίζομεν συνάμα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως ἡμῶν. Ἐπ' οἶανδ' ὅποτε λοιπὸν ἐποῦν καὶ ἐὰν θεωρήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ὡς πρόσωπον αὐτοτελεῖς, ἢ ὡς μόριον τῆς πόλεως, τὸ προνομιούχον τοῦτο πλάσμα, ὅπερ γεννᾶται μὲν ἀσθενὲς καὶ ἐνδεὲς πάντων τῶν πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων, δυναμικῶς δὲ ὑπάρχει ἐξοχόν, πολυμήχανον, καὶ κραταῖον, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ τελειώσεως, προώριται νὰ ὑποτῇ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ παντοίας δοκιμασίας ἐσσεὶ ἀνανεούμενας. Ἡ ἀλήθεια αὕτη βεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀποφνημαζέων ὅτι πᾶσαι αἱ τέχναι καὶ αἱ δυνάμεις κινηθεῖσαι ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβάλλονται (2)· καὶ ὑπὸ τῆς καθ' ἡμέραν πείρας, ἐπιμαρτυρούσης ὅτι ὁ βίος ἐκάστου ἡμῶν, ὡς καὶ ὁ βίος τῶν ἐθνῶν, εἶναι πάλῃ ἀένναος καὶ ἀτελεύτητος, ἐν ὅσῳ δὲν ἐκλείψῃ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἡ συνειδήσις τοῦ τελειοτέρου, τοῦ ἀπολύτου. Καθ' ὅσον δὲ αἱ μὲν δοκιμασίαι τοῦ βίου τούτου πολλαπλασιάζονται, ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ νέας συναισθάνεται χρείας, ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ λεπτόνεται ἐν ἡμῖν καὶ ἡ διάνοια ἡμῶν ἀναρθροῦται, καὶ ἡ ἐξουσία ἡμῶν ἐπὶ τῆς φύσεως ἐπεκτείνεται, ἐκδηλουμένη διὰ τῆς προαγωγῆς τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ πλούτου.

Οὕτω δὲ ἡ ἀνθρωπότης ἐκπληροῖ τὸν προορισμὸν αὐτῆς, ἠθικῶς, νοητικῶς καὶ ὑλικῶς βελτισυμένη καὶ νέας ὁσμῆρας προσαποκτώσα δυνάμεις. Ἀπαντα δὲ ταῦτα τὰ ἀγαθὰ, ἅπερ κεντρεται ὁ ἄνθρωπος τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς αὐτοῦ, ἀνακαταλαμβάνονται ἐν τῇ διττῇ ταύτῃ προόδῳ. Πρῶτον μὲν, ἐκάστου ἡμῶν ἰδίᾳ θεωρουμένου καὶ δευτέρου, τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου θεωρουμένου σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους (3).

Ἐν πρώτοις, ἐὰν θεωρήσωμεν τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν, θέλομεν ἀναγνώρισε, ὅτι, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἕκαστος ἡμῶν τὸν λογικὸν σκοπὸν τῆς κατ' ἄνθρωπον ὑπάρξεως κάλλιον διοπτρεύων καὶ λογικωτέρων χρήσιν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ ποιούμενος, καθίσταται ἱκανώτερος ἐπὶ ἐξασκήσει καὶ ἀπολαύσει μείζονος ἐξουσίας ἢ ἐλευθερίας. Καθ' ὅσον δὲ ἀναδείκνυται ἄξιος τῆς ἐλευθερίας, προσκτᾶται αὐτὴν. Τὸ δ' ἐπίμετρον τῆς προόδου ἐκάστου ἡμῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἥς δικαίῳ τῷ λόγῳ ἀντιποιοῦμεθα, ὑπάρχει ἐν τῇ εὐθύνῃ, ἣν ἕκαστος ἡμῶν ἀναδέχεται, ἐλεύθερος ὢν καθ' ὅτι, ἐλευθερία ἀνευ εὐθύνης, εἰ-

(2) Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ βίβλῳ Β'. Κεφ. ε'. τῶν Πολιτ. λέγει. «Ἐπεὶ γὰρ ὥςπερ εἶπομεν ἀπορίαν καὶ δόξιν ἐν βέλτιον εἶναι τὸ κινεῖν· οἷον ἱατρικὴ κινηθεῖσα παρὰ τὰ πάτρια, καὶ γυμναστικὴ καὶ ὅλως αἱ τέχναι πᾶσαι καὶ αἱ δυνάμεις· ἀναγκαῖον δὲ καὶ περὶ τὴν πολιτικὴν ὁμοίως εἶναι. Τοὺς γὰρ ἀρχαίους νόμους λίαν ἀπλοῦς εἶναι καὶ βαρβαρικοὺς.»

(3) Maθ. Michel Chevalier 1831.

ναι κατάστασις τερατώδης, εἶναι ἠθικὴ ἀναρχία καὶ ἀκολασία κακοηθιστάτη καὶ ὀλεθρία. Λέγω λοιπὸν ὅτι τὰ ἀγαθὰ ἅπαν ὁ ἄνθρωπος κέκτηται πολιτεῖσθαι, ἀνακεφαλαιοῦνται, πρῶτον μὲν ἐν τῇ προόδῳ ἐκάστου ἡμῶν ἰδίᾳ θεωρουμένου· ἦτοι ἐν τῇ προσωπικῇ ἡμῶν ἐλευθερίᾳ, πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ὁποίας γινόμεθα τόσω μᾶλλον ἱκανώτεροι, ὅσω βαθύτερον συναίσθανόμεθα τὴν εὐθύνην τῶν ἡμετέρων πράξεων. Ἡ δ' ἑτέρα ἐποψὶς τῆς προόδου, ἡ ἀφορώσα ἑκάστον ἡμῶν σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους, διττῶς φανερώνεται. Πρῶτον μὲν, ἐν εὐκόσμῳ καὶ εὐνομουμένῃ πολιτείᾳ, ἑκάστος κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεων καὶ τῆς φιλοπονίας αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν κατωτάτων βαθμίδων τῆς κοινωνικῆς κλίμακος ὁρμώμενος, δύναται νὰ προδιδασθῇ ἄνευ κωλύματος μέχρι τῶν ἀνωτάτων, οὕτω δὲ ἐλαττοῦνται κατὰ μικρὸν αἱ κοινωνικαὶ ἀκρίσεις καὶ ἀνωμαλίες. Ἀφ' ἑτέρου, τὰ ἔθνη καὶ τὰ διάφορα φύλα, προσεγγίζοντα ἀλλήλοις, γινώσκονται, καὶ εὐχκοινωνοῦντα τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀνακαλύψεις ἑαυτῶν ἠθικῶς τε καὶ νοητικῶς τελειοῦνται.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄτομος κοινωνικὸν, καὶ ἡ μὲν πρόοδος ἐκάστου ἡμῶν ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ, ἐν τῇ ἠθικῇ προαγωγῇ τοῦ ἀτόμου, τῆς λογικῆς αὐτοῦ βουλήσεως καὶ τῆς βαθυτέρας συναίσθησεως τῆς προσωπικῆς εὐθύνης. Ἡ δὲ πρόοδος τῆς κοινωνικότητος ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἀκωλύτου τάσεως πρὸς τὴν ἰσότητα, πρῶτον μὲν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων ἐν ἐκάστῃ πολιτείᾳ, καὶ δευτέρον τῶν διαφόρων φύλων καὶ ἔθνων ἐν τῇ ἀνθρωπότητι.

Συνάγεται οὖν ἐκ τούτων, ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι ὁ οὐσιώδης ὅρος τῆς προόδου. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία, τὴν ὑπόειν δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν μὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πράττειν ἢ ἐνεργεῖν, πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ βεβαιώσῃ τὰς ἀλόγους ἡμῶν ὁρμὰς, ἢ βουλήσεις· ἡ ἐλευθερία, ἦτοι ἡ ἁρμονικὴ ἐνότης τῶν ἐνεργειῶν ἡμῶν, ἡ ἁρμονικὴ καὶ ἑλλογος ἐνέργεια τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, δὲν εἶναι, ὡς αἱ ἀρχικαὶ ἡμῶν δυνάμεις, κτήμα θεοῦ, παρακολουθοῦν ἐκάστῳ ἡμῶν ἅμα τῇ γενήσει αὐτοῦ. Τούναντίον, ἐν τῇ νηπιακῇ τῶν ἐθνῶν ἡλικίᾳ ἡ ἐλευθερία ἐκάστου ὑπάρχει ἀμορφος, ἀκροσφαλὴς καὶ εὐκαταγώνιστος· ἐνεκα δὲ τούτου, ὁ κύκλος τῆς νομοθετικῆς ἐνεργείας μεγαλύνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δηλ. ὁ νομοθέτης, περιβεβλημένος μάλιστα θεσπευτικὴν τινα καὶ μυστηριώδη ἀποστολήν, ἐπιχειρεῖ νὰ βυθισθῇ καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, τὰς περιλαμβανομένας σήμερον ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καὶ εὐθύνης. Ἀλλ' ὅσω ἡ προσωπικὴ ἡμῶν ἐλευθερία λογικῶς ἀναπτύσσεται, τόσω περιορίζεται ἡ κανονιστικὴ ἐνέργεια τῆς πολιτείας. Ἔτσι οἱ πρό τινα ἔτι ἀξιοῦντες νὰ ἀναπλάσωσι τὴν κοινωνίαν, μετατιθεμένου τοῦ κέντρου τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος ἀπὸ τῆς ἐστίας τῆς ἐθνικῆς φιλοπονίας ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐλήθουν ἐξ ἀγνοίας νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν ἀνθρωπότητα εἰς βαρβάρους χρόνους, καθ' οὓς ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ὑπῆρχεν ἀμορ-

φος, διατελοῦσα εἰς τὰ σπάργαντα τῆς βρεφικῆς ἡλικίας.

Ναὶ ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι κτήμα παρακολουθοῦν ἐκάστῳ ἡμῶν ἅμα τῇ γενήσει αὐτοῦ. Ἀλλ' εἶναι μᾶλλον γρημὴ ἀνθρώπινον, εἶναι ἄλλον ἀποκτώμενον διὰ τῆς λογικῆς γρήψεως τῶν ἡμετέρων δυνάμεων καὶ διὰ μυρίων πόνων καὶ ἀγώνων, κατὰ πᾶσαν γενεὴν ἀννευομένων ἑκάστου ἡμῶν, ὡς καὶ ἑκάστον ἔθνος, δύναται μὲν μετὰ πολλοῦ στόμφου νὰ κηρύττῃ ἐαυτὸν ἐλεύθερον, ἀλλ' ἵνα ὑπάρχῃ τις ἀληθῶς ἐλεύθερος, ἠθικῶς ἐλεύθερος, ἵνα δυνηθῇ νὰ εκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ἀνάγκη πρῶτον νὰ ἀποσπῇ τὰ ἐπιωτερικὰ τῆς ψυχῆς δεσμὰ καὶ νὰ ἠθοποιήσῃ τὰς πράξεις αὐτοῦ. Τοῦτο πράττοντες, δηλ. γινόμενοι ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας, καὶ σπουδῶς ἐξασκῶντες αὐτὴν, καὶ τὰ ἔργα ἡμῶν βαθμηδὸν τελειοποιούμεν καὶ τὰς δημιουργικὰς ἡμῶν δυνάμεις κοινωνικῶς προάγουμεν. Τὸ περιανέστερον παράδειγμα τῆς προόδου, τῆς ἀφορώσεως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους εἶναι ἡ Βόρειος Ἀμερική. Ἀληθῶς, τὸ ἀγγλοσαξωνικὸν τοῦτο γένος, δύναται νὰ καυχήθῃ ὅτι ἐν διαστήματι 60-70 ἐτῶν, κατιώρρωσε νὰ κατοικήσῃ καὶ πολιτίσῃ κόσμον ἀπέραντον, ἐγγράφον ἐπ' αὐτοῦ τὸν τύπον τῆς κραταιᾶς αὐτοῦ προσωπικότητος καὶ ἀναδειχθὲν, διὰ τοῦ πολιτεύματος αὐτοῦ καὶ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ τολμῆς, ἀνδρείας καὶ εὐσταθείας, γένος ἔσχατον, γένος προνομιούχον, τὸ ὅποιν δὲν ἐξέτεινε τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὡς ἅπαντα τὰ ἔργα εἶναι διὰ τοῦ ξίφους καὶ τῆς λόγχης, ἀλλὰ διὰ φιλοπονίας ἀδαμάστου καὶ καρτερίας ἀπαρμύλλου.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς προόδου ἐκάστου ἡμῶν θεωρουμένου ὡς προσώπου αὐτοτελοῦς. Περὶ δὲ τῶν γεγονότων τῶν ἀφορώντων τὸν ἄνθρωπον σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους, ἦτοι περὶ τῆς κοινωνικῆς προόδου, τῆς ἐκδηλουμένης διὰ τῆς ἀκωλύτου τάσεως τῶν διαφόρων τάξεων μετὰ καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνίας ἢ τῶν διαφόρων ἐθνῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως αὐτῶν καὶ πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ πηγάζοντων ἀγαθῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ πολυτέλικοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὅτε δηλ. ἰσχυρὴ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ κρατούμενα τοῦ κράτους ἦσαν ἀσθενέστερα, ὁ ἐν πολέμῳ κεκρατημένος ἐγένετο δοῦλος τοῦ ἰσχυροτέρου· ἐπὶ μεσαιωνοῦ δὲ κατισχυρὸς ἐκικρατήσαν τὸ τῆς δουλαποικίας σύστημα. Μετὰ ταῦτα δὲ, ἦτοι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, οἱ ἐν τῇ αὐτῇ ζῶντες πολιτεία διεκρίθησαν εἰς εὐγενεῖς καὶ ἀγενεῖς, καὶ ἡ διάκρισις αὕτη ἐπεσκίασε τότε καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα κτήματα, εἰς εὐγενῆ καὶ ἀγενῆ διακρινέντα. Μόνον δὲ μετὰ τὴν λήξιν τῆς 18 ἑκατονταετηρίδος, κατὰ μικρὸν αἱ διακρίσεις αὗται ἐξέλιπον ἐν ταῖς πλείραις εὐρωπαϊκαῖς χώραις, καθιερώθη δὲ ὑπὸ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν εὐνομουμένων ἐθνῶν, ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος πάντων τῶν πολιτῶν ἐνώπιον τῶν νόμων, ἄνευ διακρίσεως γένους, καταγωγῆς ἢ ἡλικίας. Διὰ τοῦτο σήμερον οὐδεὶς ἀπο-

τολμᾷ νὰ ἀντιποιηθῇ δικαίωματός τινος ἢ προνομίου, προτείνων τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ, ἰσχυρίζομενος λέγων ὅτι ἔλκει τὸ γένος ἐξ Εὐμολπιδῶν ἢ ἐκ Κορωνηλίων, καθότι τὸ γένος, ὡς γεγονὸς ἀλλότριον τῆς θελήσεως ἡμῶν, οὔτε δικαίωμα τι παρέχει οὔτ' εὐθύνην ἐπιβάλλει. Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ σήμερον διάκρισις τις μεταξὺ ἀνθρώπων ζώντων ἐν τῇ αὐτῇ πολιτείᾳ, ἢ διάκρισις αὕτη γίνεται ἢ ἐνεκα ἐξαιρέτου ἱκανότητος, ἢ ἐξ ὀχῶν ἀρετῶν καὶ ἐκδουλεύσεων πρὸς τὴν πατρίδα, ἢ διὰ φιλανθρωπίαν ὑπὲρ τῶν πενήτων, τῶν ἀνηλίκων, τῶν παρηλίκων ἢ τῶν ὑποκειμένων εἰς διαρκὴ χρόνια νοσήματα, ἐν ᾧ ἄλλοτε αἱ διακρίσεις νόμῳ καὶ πράγματι ἐγίνοντο ὑπὲρ τῶν ἰσχυρῶν.

Ἡ πρὸς ἰσοποίησιν αὕτη τάσις διανυγάζει καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ Δημοσίου δικαίου καὶ ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν διαφόρων φύλων ἢ τῶν διαφόρων ἐθνῶν πρὸς ἀλλήλα. Σήμερον ἅπαντα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, ὡς μία ἀληθῶς χριστιανικὴ οἰκογένεια, μεταδίδουσι πρὸς ἀλλήλα, μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ ηλεκτρικοῦ σπινθῆρος, τὰς τε ιδέας καὶ τὰς ἀνακαλύψεις αὐτῶν, καὶ τὰς σπουδαίας καὶ κοινωφελεῖς εἰδήσεις. Τὰ ἀτμόπλοια καὶ οἱ σιδηροὶ δρόμοι μεταφέρουσιν ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ, ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς γῆς, τοὺς τε ἀνθρώπους καὶ τὰ ἐμπορεύματα, ἐξαφανίζοντες τὰς ἀποστάσεις. Καὶ καθ' ὅσον τὰ ἀμοιβαῖα συμφέροντα διακλαδεύονται καὶ συμπήγνυνται, καὶ αἱ ἀντιπάθειαι ἔθνους πρὸς ἔθνος μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐκλείπουσιν. Ἐκ τούτου δὲ ὁ λεγόμενος πατριωτισμὸς δὲν φέρει τὴν ἀγριωπὸν καὶ ἀποκλειστικὸν χαρακτήρα, ὃν παριέβηλετο ἄλλοτε, καθότι ἡ φιλανθρωπία κατέστη ἡ γενικωτέρα καὶ σεβαστωτέρα τῶν ἀρετῶν αὐτῇ τε καὶ τὰ ἐμπορικὰ τῶν ἐθνῶν συμφέροντα ἐξησφάλισαν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν σχεδὸν τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου· ὁ δὲ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος θεωρεῖται σήμερον ὡς εὐρωπαϊκὴ συμφορὰ, ὡς πόλεμος ἐμφύλιος κατασπαράττων τὰ σπλάγχνα τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ἡ καθολικὴ οὖν πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πρῶτον μὲν, διὰ τῆς προαγωγῆς τῆς ἐλευθερίας, δευτέρον δὲ διὰ τῆς βαθμηδὸν ἐλαττώσεως τῶν κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν ἀνισοτήτων· αὕτη δὲ ἡ πρόοδος, εἶναι ὁ ἀγλαὸς καὶ περικαλλὴς καρπὸς, οὐ μόνον τῆς φιλοσοφικῆς διαμορφώσεως τῶν ἐθνῶν· καθ' ὅσον ὡς προείπομεν καὶ ἡ κοινωνικὴ ἐπιστήμη εἶναι τὸ λογικὸν ἀπαύγασμα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· ἀλλὰ καὶ τῆς σωτηρίου ἐπιρροῆς τοῦ θείου λόγου. Τῷ ὄντι ὁ χριστιανισμὸς πρῶτος διαγράφεν ἐν Εὐρώπῃ τὴν εὐρείαν ὁδὸν τοῦ ἀνθεσύντος ἡδὴ πολιτισμοῦ. Αὐτὸς ἐπέδωκεν ἡμῖν τὸ θρησκευτικὸν, οὕτως εἰπεῖν, καθῆκον τῆς μεταμορφώσεως τῶν ψυχῶν τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ἡμῶν, δι' αὐτοῦ τὸ ἔργον τοῦ νόμου ἐνεγράφη ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, συμμαρτυρούσης τῆς συνειδήσεως. Δι' αὐτοῦ ἀνωρθώθη ἡ χωλαίνουσα καὶ ἀποκλειστικὴ ἐλευθερία τῶν ἀρχαίων. Ἀνωρθωθείσης δὲ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ἕκαστος κατέστη ὑπεύθυνος καὶ τῶν ἀφανεστέρων αὐτοῦ διαλογισμῶν. Ἐπὶ μὲν τοῦ πολυθεϊκοῦ πολιτισμοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὑπείκων τῇ εἰμαρμένῃ, καθ' ἣς οὐδ' ἡ θέλησις

τῶν θεῶν ἠδύνατο νὰ κατισχύσῃ, παρεξέκλινε τὴν εὐθύνην τῶν πράξεων αὐτοῦ, ὡς καὶ σήμερον, ἐπὶ τῆς μπουσολμανικῆς μονοθείας, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὁποίας ἡ προσωπικὴ εὐθύνη καταπνίγεται ὑπὸ τοῦ δόγματος τοῦ πεπρωμένου. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἰουδαϊκῆς μονοθείας ἡ εὐθύνη τῶν προσώπων ἦτο κατὰ τι περιορισμένη, καθότι τὸ δόγμα τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ ζωῆς δὲν ἦτο ῥητῶς καὶ δογματικῶς καθιερωμένον. Εἰς μόνον οὖν τὸν χριστιανισμὸν ἀπέκειτο, ἀνωρθώσαντα τὴν ἀνθρωπίνην συνειδήσιν, νὰ καθιερώσῃ ὡς σύμβολον πίστεως τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ ζωὴν καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν διὰ τῆς πίστεως ἀπολύτρωσιν ἡμῶν, συσταθεῖς τὸς τοῦ παλαίου ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἀνταποδοσιν κατὰ τὰ ἔργα ἑκάστου. Κατὰ τὸ δόγμα λοιπὸν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς φιλοσοφίας, ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλάσμα αὐτοτελές, κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, διὰ τῆς ἐλευθερίας ἐπαεὶ ἀνυψούμενον πρὸς τὴν ἀπόλυτον σοφίαν, τὴν ἀπόλυτον ἀγαθότητα, τὴν ἀπόλυτον τελειότητα τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐπιρροὴ τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν περιορίσθη εἰς μόνην τὴν σφαῖραν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, διαρρυθμίσαντος καὶ τὰς ἠθικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους. Ὁ χριστιανισμὸς πρῶτος εἰληγγελιστὴ τοῖς πᾶσιν ὅτι ἅπαντες ἀνεξαιρέτως, Ἕλληες καὶ Ἰουδαῖοι, ὡς τέκνα φιλόστοργα τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἰσὶν ἀδελφοί· « οὐκ ἔστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ, » ὅτι πρὸς ἀπολύτρωσιν πάντων αὐτῶν, πρὸς κατάργησιν τῆς ἁμαρτίας, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπίσας ἐσταυρώθη. Ἐνεκα τοῦ νέου δόγματος τοῦ χριστιανισμοῦ, τοῦ δόγματος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἰσότητος, διερρήχθησαν αἱ δουλικαὶ ἀλύσεις, ἐξωμαλύνθησαν αἱ ἀνισότητες αἱ διασπῶσαι τὰς διαφορὰς τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ διελύθησαν αἱ ἀντικοινωνικαὶ ἀντιπάθειαι τῶν ἐθνῶν πρὸς ἀλλήλα. Ἐκ δὲ τῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἰσότητος ὅλων ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων παρήχθη μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ ἡ ἀστυχὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἰσότης. Ὁ χριστιανισμὸς λοιπὸν εἶναι ἡ ἀγνοτέρα διατύπωσις τῆς κοινωνικότητος, ἡ δὲ ἠθικὴ αὐτοῦ διδασκαλία, κατὰ πάντα συνάδει πρὸς τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν· ἀλλ' ἡ μὲν ἠθικὴ φιλοσοφία εἶναι ὁ κλῆρος τῶν ἐπιτελῶν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ δὲ χριστιανισμὸς εἶναι ἡ δογματικὴ φιλοσοφία τῆς μεγάλης πλειονοψηφίας τῶν ἀνθρώπων (1). Ἐκ τῶν προσεκτεθέντων δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἂν εἴαν μία οἰαδήποτε μεταβολὴ περὶ τοὺς θεσμούς ἢ τὸ πολίτευμα, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀληθῆ πρόοδον τοῦ ἔθνους, ἐν ᾧ ἐτελέσθη. Ἄν διὰ τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς, ἡ μὲν ἐλευθερία πραγματικῶς ἀπηλλάγη τῶν καταβληδόν-

(1) Πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ νῦν ἀκμάζων πολιτισμὸς παρήχθη ὑπὸ μόνῃς τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Περὶ τούτου παρατηρῶ ὅτι αἱ ἠθικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἀρχαὶ τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας οὐδόλως ἀπάδουσι πρὸς τὴν ἠθικὴν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἀλλῶς δὲ, ἕκαστος ἐννοεῖ πόσον τὸ στάδιον τῆς φιλοσοφικῆς ἐνεργείας ἤθελεν εἶσθαι περιορισμένον, ἂν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἦσαν ἐμδεδωτισμέναι μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς τοῦ χριστιανισμοῦ, ἢ ἂν ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις ἀπέτρεπε τὰ διδάγματα τῆς φιλοσοφίας.

των αὐτῶν δεσμῶν, ἡ δὲ συναίσθησις τῆς εὐθύνης ἐκαστοῦ κατέστη ζωηρότερα, οἱ δὲ φραγμοὶ οἱ διασπῶντες ἀπ' ἀλλήλων τὰς διαφορὰς τάξεις τῆς αὐτῆς πολιτείας, ἡ τὰ διάφορα φύλα κατέπεσον, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ τελεσθεῖσα μεταβολὴ φέρει τὸν χαρακτῆρα τῆς προόδου. Τούναντίον δὲ, εἰάν τις νεκρὰ τῆς ἐπελευθέρου μεταβολῆς, ἡ μὲν ἐλευθερία ἐξέκλινε πρὸς τὴν ἀκολασίαν, τὸ δὲ αἰσθηματικὸν προσωπικῆς εὐθύνης ἐμαράνγη, αἱ δὲ κοινωνικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ αἱ ἀντικοινωνικαὶ προλήψεις καὶ ἀντιπάθειαι ἐπολλαπλασιάσθησαν, δυνάμεθα ἄνευ δισταγμοῦ νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι ἡ τελεσθεῖσα μεταβολὴ δὲν συνέτεινε πρὸς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος.

β'. Δυνάμει τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους τῶν παρελθόντων αἰώνων, τὰς πραγματικὰς αἰτίας τῆς ταχέως παρακμῆς καὶ πτώσεως τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν, ἐν οἷς ἐπεκράτουν ἀρχαὶ ἔθνοφθοροί, ἀρχαὶ ὅλως ἀντίθετοι πρὸς τὰς διεποῦσας νῦν τὰς νεωτέρας χριστιανικὰς κοινωνίας, ὁ πόλεμος λέγω καὶ ἡ κατάθλιψις τῶν πεκρατημένων καὶ ἡ δουλεία, ἐν ᾧ τὸ ζωοποιὸν στοιχεῖον τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν εἶναι ἡ ἐλευθερία φιλοπονία, ἡ ἱερότης τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ ἀστυκὴ καὶ πολιτικὴ ἰσότης· ἐρευνήσωμεν ἤδη πῶς ἡ πρόοδος αὕτη ἡ παρανομένη ἐκ τῆς μεταμορφώσεως τῶν θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, ἐμφανισμένη δὲ διὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πρὸς τὴν ἰσότητά τάσεως τῶν διαφορῶν κοινωνικῶν τάξεων ἢ τῶν διαφορῶν φύλων καὶ ἐθνῶν, ἐκτυποῦται καὶ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν γινομένων.

Τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας τὸ ἰδιαίτερον ἀντικείμενον εἶναι ἡ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων τῶν διαπόντων τὸν φυσικὸν κόσμον καὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα παραγωγὴ τοῦ πλούτου, καὶ ἡ διανομὴ αὐτοῦ εἰς τὰ παράγοντα αὐτὸν πρόσωπα· ἡ θεωρία τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως καὶ ἀποσυνθέσεως τοῦ πλούτου, ἡ διεξηγηθεῖσα ἡμῖν πῶς ὁ ἄνθρωπος κατέστη κύριος τῆς φύσεως. Ἄρα ὅπως ἡ μὲν ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη παράγονται, αἱ δὲ ἀνάγκαι ἡμῶν πολλαπλασιάζονται, αἱ δὲ ἀνταλλαγαὶ καὶ αἱ εἰρηνικαὶ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ἀναπτύσσονται, ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχυροποιῶνται αἱ παραγωγικαὶ ἡμῶν δυνάμεις καὶ γινόμενοι οὕτω κατὰ μικρὸν κύριοι τῶν τοιγῶν καὶ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, παράγομεν δι' ἐλάσσονος θυσίας, δι' ἐλάσσονος φιλοπονίας μείζον ποσὸν πραγμάτων πρὸς ζωὴν ἀναγκαίαν, ἥτοι ἡ κοινωνία οἰκονομικῶς ἀναπτύσσεται. Ἄλλ' ἀναλύσωμεν τὴν οἰκονομικὴν ταύτην πρόοδον, ἵνα γνωρίσωμεν εἰς αὐτὴν δὲν περιλαμβάνεται ἐν τῷ γενικῷ προγράμματι τῆς κοινωνικῆς προόδου, ὅπερ διατυπώσαμεν χειραγωγούμενοι ὑπὸ τῆς φωταυγοῦς λαμπάδος τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας· ἐρευνήσωμεν εἰς πᾶσα οἰκονομικὴ πρόοδος δὲν ταυτίζεται ὅτε μὲν μὲ τὴν πρῶτην ἀνωτέρας τινὸς μερίδος ἐλευθερίας ἢ τὴν ἀνάδοχὴν μείζονος προσωπικῆς εὐθύνης, ὅτε δὲ μὲ τινὰ νέαν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος πάντων τῶν πολιτῶν ἐνώπιον τοῦ νόμου, ἢ μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀμοιβαιότητος, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς

συγκωνεύσεως τῶν συμφερόντων ἐθνῶν διαφορῶν, προκειμένου περὶ σχέσεων διεθνῶν, ἐνὶ λόγῳ, ἐρευνήσωμεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον δὲν διαδραματίζεται, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἐπεκτάσεως τῶν δύο τούτων πρωτανευουσῶν ἀρχῶν τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, τῆς ἐλευθερίας λέγω καὶ τῆς ἰσότητος.

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι οἰονδῆποτε καὶ εἰάν τις τὸ φιλοπονῶν πρόσωπον, εἴητος βάρβαρον καὶ ἀπολίτιστον, ἢ εἴητος πεπολιτισμένον, σοφὸν καὶ κραταῖον, ἢ βιομηχανία ἑκατέρου τῶν ἐθνῶν τούτων ἔσεται τὸ ἀπαύγασμα τῆς θρησκευτικῆς αὐτοῦ διαμορφώσεως, τῶν παρ' αὐτῷ ἐπικρατούντων ἰσχυρῶν, καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ διαπλάσεως, ἥτοι τῶν ἰδεῶν, τῶν ἀνακαλύψεων ἢ καὶ τῶν ἔξεων αὐτοῦ· ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι, ἡ ὕλικὴ κατάστασις καὶ ἡ βιομηχανικὴ διαμόρφωσις τῶν ἐθνῶν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ρυθμίζεται ἀναλόγως τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν καταστάσεως, ἥτοι ἀναλόγως τῆς προαγωγῆς τοῦ κοινωνικοῦ ἀτόμου, τῆς ἐλευθερίας ἢς ἀπολαύει ἕκαστος, καὶ τῆς ὁμαλιωτέρας καὶ ἰσοτέρας καταστάσεως τῶν ἐν τῇ αὐτῇ κοινωνίᾳ διατελούντων.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας περιλαμβάνονται μόνον τὰ πλουτολογικὰ γινόμενα, ἄρα καὶ ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐκ τοῦ κοινοῦ δικαίου πηγάζουσα ἰσότης, ἥτοι αἱ δύο ἀρχαί, διὰ τῆς εὐρυτέρας ἐφαρμογῆς τῶν ἠποίων, ὡς ἀπεδείχθη ἤδη, προάγεται ἐν γένει ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία, ἐφαρμοζόμεναι εἰς κύκλον πλέον περιορισμένον, τὸν κύκλον λέγω τῶν πλουτολογικῶν φαινομένων, προσδιορίζουσι τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν ἑκάστου ἐθνους.

Τοιοῦτῳ τρόπῳ, ἡ ἐλευθερία ἐν τῇ οἰκονομικῇ σφαίρᾳ, εἰδικώτερον ἀναφαίνεται ὡς ἐλευθερία τῆς βιομηχανίας.

Δυνάμει τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἕκαστος φιλοπονῶν παράγει καὶ παράγων ἀποταμιεύει, ἡ συνάπτει διαφορὰς συμπάσεις, πωλῶν, ἀγοράζων, ἐκμισθώνων, ἀνταλλάττων ἢ κοινωνεῖ μετ' ἄλλων, ὅπως καταστήσῃ ὀνησιμωτέρας τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις· ἕκαστος λοιπὸν ἐλευθέρως καὶ ἀκωλύτως φιλοπονεῖ, ἐπὶ μόνῳ τῷ ὄρω τοῦ νὰ μὴ παραδράπτωνται ἐκ τῆς ἐξασκήσεως τῆς φιλοπονίας ταύτης, ἕτερα νόμιμα τῆς κοινωνίας συμφέροντα, ἢ ἡ δημοσία τάξις, δικαίως θεωρουμένη ὡς ἡ περιληπτικὴ ἐλευθερία τῆς ὅλης κοινωνίας. Ἐν τῇ οἰκονομικῇ πάλιν σφαίρᾳ, οὐσιώδους ἐγγύσεως τῆς ἐλευθερίας ἑκάστου εἶναι ἡ πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν χρηγομένη προστασία, τὸ πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν σέβας· λέγοντες δὲ ὅτι καταπατουμένης τῆς ἰδιοκτησίας, ἡ ἐλευθερία ἀπόλλυται, δὲν ἐννοοῦμεν μόνον ὅτι πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῆς πρέπει νὰ τιμωρῆται πᾶσα πράξις δι' ἧς ἐπιχειρεῖ τις νὰ λάβῃ αὐτογνωμόνως εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἀλλοτρίαν περιουσίαν, ἀλλ' εἰσέτι ὅτι ἕκαστος, ἐλεύθερος διατελὼν ἐν τῇ οἰκονομικῇ αὐτοῦ σφαίρᾳ, δὲν πρέπει νὰ ὑποβάλληται εἰς κανονιστικὰς διατάξεις, ὡς ἄλλοτε ἐγένετο τοῦτο ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων αἵτινες ἐπεχειροῦν νὰ ρυθμίσωσι τοὺς τρόπους καὶ τὰς με-

ὁδὸν τῆς παραγωγῆς, ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος δὴ-
θεν τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν ἀναλωτῶν.

Ὡσαύτως δὲ, ἐν τῇ οἰκονομικῇ σφαίρᾳ, ἡ εὐθύνη
ἢ παρεπομένη τῇ ἐλευθερίᾳ, ἐμφαίνεται διὰ τοῦ κα-
νόμου τούτου, ὅτι ἡ ἑκάστος ὀφείλει νὰ μεριμνᾷ πε-
ρὶ τῆς ἑαυτοῦ συντηρήσεως καὶ τῆς διατροφῆς τῆς
οἰκογενείας αὐτοῦ, φιλοπονῶν καὶ ἀποταμιεύων πρὸς
τὸν σκοπὸν τοῦτον μέρος τοῦ ἀποκτηθέντος πλού-
του. Παρατηρητέον δὲ ὅτι πρὸς τὴν οἰκονομικὴν
ἐλευθερίαν, καὶ τὴν εὐθύνην τὴν παρεπομένην αὐτῇ,
ἀπάδουσιν οἱ νόμοι οἱ ἀπονέμοντες εἰς τινὰ τάξιν
προσώπων ἀποκλειστικὰ προνόμια πρὸς βλάβην τῶν
πλειοτέρων, ἢ ἐπιβάλλοντες ἔργα καὶ ὑπηρετίας,
ὧν δὲν ἀποδίδεται αὐτοῖς τὸ ἀντίτιμον. Αἱ τοιαῦται
καταβλιπτικαὶ διατάξεις, περιορίζουσαι τὴν ἐλευ-
θερίαν ἀπαλλάττουσιν ἡμᾶς καὶ τῆς εὐθύνης, τῆς
παρεπομένης αὐτῇ, καθότι οὐδεὶς ἀναδέχεται τὴν
εὐθύνην τῆς καταστάσεως αὐτοῦ, μὴ ἐνεργῶν ἐλευ-
θερίας. Τούναντίον μάλιστα, ἑκάστος καταλογίζει
εἰς βᾶρος τῆς ἐξουσίας, τῆς περιοριζούσης αὐτο-
γνωμόνως τὴν ἐλευθερίαν, τὰς κακουχίας καὶ τὴν
ταλαιπωρίαν, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παράγονται
ἐκ τῆς ὀκνηρίας ἢ τῆς ἀπερισκεψίας ἡμῶν. Μὴ ξε-
νίζομεθα λοιπὸν ἐν ὑπὸ τὸ κράτος κανονιστικῶν καὶ
καταβλιπτικῶν διατάξεων, ἀναρῶνται ἢ ἄλλως ἀδι-
καιολόγητος ἀξιώσεις μιᾶς ἢ πολλῶν τάξεων τῆς κοι-
νωίας, εἰς τὸ σιτιζέσθαι καὶ τροφοδοτεῖσθαι ὑπὸ τῆς
πολιτείας ἂν ἡ ἐλευθερία ἑκάστου ὑπεβάλλετο εἰς
μόνον τοὺς νομίμους αὐτῆς περιορισμούς, οὐδεὶς ἔ-
δύνατο νὰ παραπέμψῃ εἰς βᾶρος τῆς πολιτείας τὴν
εὐθύνην τῆς καταστάσεως ἑαυτοῦ, οὐδεὶς ἀπετόλμα
νὰ ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτῆς τὰ μέσα τῆς διατροφῆς καὶ
συντηρήσεως, καθότι δὲν εἶναι λογικὸν νὰ θεωρῶμεν
τὸ σῶμα τῆς πολιτείας ὡς πηγὴν ἀνεξάντλητον
πλούτου καὶ εὐζωίας, ἐν ᾧ τὰ μέλη αὐτῆς εἰσι νε-
κρὰ καὶ ἀκίνητα. Δὲν ἰσχυρίζομαι ὅτι ἡ κοινωνία
δὲν ὀφείλει λόγῳ φιανθρωπίας καὶ κοινωνικοῦ συμ-
φέροντος νὰ τεινῇ βοηθῶν χεῖρα πρὸς τοὺς ἀξίους ἐ-
λέους, ἢ νὰ περιβάλῃ τοὺς ἀξίους περιβάλλειν, ἀλ-
λὰ τὰ τοιαῦτα βοηθήματα πρέπει νὰ χορηγῶνται
εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐξαλειφῇται ἀπὸ τῆς ψυ-
χῆς τῶν εὐεργετουμένων ἡ συναισθήσις τῆς ἀτομι-
κῆς εὐθύνης καὶ ἡ σωτήριος ἐξίς τῆς φιλοπονίας.
οἱ δ' εὐεργετούμενοι νὰ μὴ λησμονῶσιν, ὅτι ἡ ἀγα-
θοποιία, ὡς πράξις ἠθικὴ, δὲν παρέχει τοῖς ἐλεουμέ-
νοις δικαίωμα τι ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ εὐεργε-
τούντος, ἀλλ' ἐπιβάλλει μάλιστα τοῖς εὐεργετου-
μένοις τὸ καθῆκον τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν εὐερ-
γετούντα.

Ἰκ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐθύνης παράγεται
καὶ ἕτερον τι κοινωνικὸν ἀγαθόν, ἡ ἀμύλλα καὶ ἡ
βιομηχανικὴ δραστηριότης ἢ ἀναρριπίζουσα τὴν ἐνέρ-
γειαν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας.

ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐθύνης,
ἑκάστος καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς βελ-
τίωσιν τῆς καταστάσεώς του, γινόμενος κρείττω
ἑαυτοῦ ἑκάστος ἐργηγορεῖ ἀπειδεχόμενος ἐκ μόνης
τῆς φιλοπονίας καὶ ἰκανότητος αὐτοῦ τὴν βελτίω-

σιν τῆς καταστάσεώς του. Ὅπως δὲ κατισχύτῃ τῶν
ἀντιπάλων, προσπαθεῖ νὰ παραγάγῃ εὐχρότερον,
χρησιμοποιῶν διὰ τῆς ἐπιστήμης τὰς δυνάμεις τῆς
φύσεως. Ἐνεκα δὲ τῆς γενικῆς ταύτης ἀμύλλης, τοῦ
γενικοῦ τούτου συναγωνισμοῦ, αἱ ἰδέαι τελειοῦνται
βασανιζόμεναι, αἱ ἀνακαλύψεις πολλαπλασιάζονται
καὶ ἡ κοινωνία ἐν γένει καὶ αἱ δημιουργικαὶ δυνά-
μεις τῆς ἀνθρωπότητος ἀναπτύσσονται.

Ὅπως ἀποδείξωμεν δὲ ἐναργέστερον ὅτι ἡ ἐλευθε-
ρία τῆς βιομηχανίας εἶναι μίᾳ ἐκ τῶν πολλῶν ἀκτίνων,
μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φωτοδύλου ἐστίας, παρατηροῦ-
μεν ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἐλευθερία εἰσήχθη εἰς τοὺς
ἀστυκοὺς καὶ πολιτικοὺς βετμούς ἐν Ἑνρώπῃ, ἀνε-
πτύσσεται συνάμα καὶ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῇ οἰκονομικῇ
ἡ ἐλευθερία τῆς βιομηχανίας. Ἡ περιεχὴς συντα-
κτικὴ συνέλευσις τοῦ 1789 καθιέρωσε πᾶσας τὰς
ἐλευθερίας συνάμα, συνειδυῖα ὅτι ἅπασαι συνέ-
χονται καὶ συγκροτοῦνται διὰ τῆς ἀλληλεγγύης,
ὅτι ἅπασαι ἀπαρτίζουσι μίαν λογικὴν καὶ αὐτοτελῆ
ἐνότητα, ὡς τόσαι ἀκτίνες μιᾶς σπινθηροδύλου ἐστίας,
ἢ τόσαι ἐπιφάνειαι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀδάμαντος.
Καθ' ὃν δὲ τρόπον ἡ ἐλευθερία ἐφαρμοζομένη εἰς τὸ
στενότερον στάδιον τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότη-
τος, συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος,
οὕτω καὶ ὁ ἕτερος τύπος τῆς προόδου, ὁ ἀφορῶν τὸν
ἄνθρωπον σχετικῶς πρὸς τοὺς ὁμοίους του, ἐφαρμη-
σθεὶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν σφαῖραν, προήγαγε τὴν
βιομηχανίαν, καὶ ἐπηύξησε τὴν εὐζωίαν καὶ τὸν ἀ-
πορωτέρων τῆς κοινωνίας.

Τῷ ὄντι, ἡ ἀρχὴ τοῦ κοινοῦ δικαίου, καθιερωθεῖσα
ὑπὸ τῶν νεωτέρων νομοθετημάτων, οἰκονομικῶς με-
θερμηνεύεται ἐνότης νόμων, ἰσότης δικαιωμάτων,
καὶ πλήρης ἀμοιβαιότης τῶν πρὸς ἀλλήλους ὑπα-
χρεώσεων τῶν πολιτῶν, τοῦ παραγωγοῦ καὶ ἀνα-
λωτοῦ, τοῦ πωλητοῦ καὶ ἀγοραστοῦ, τοῦ ἐργο-
δότη καὶ τοῦ ἐργάτου, τῶν φορολογουμένων πρὸς
ἀλλήλους. Πρὸς τὴν ἀρχὴν οὖν ταύτην προδήλως ἀ-
πάδουσι τὰ βιομηχανικὰ προνόμια ὡς καὶ τὰ ἐμπο-
ρικὰ μονοπώλια.

Ὡσαύτως δὲ, τὸ αἶσθημα τῆς ἱεράς τῶν ἐθνῶν
συμμαχίας, ἣν θρησκευτικώτερον καὶ φιλοσοφικώ-
τερον ἀποκαλοῦμεν ἀδελφότητα τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐνό-
τητα τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας, οἰκονομικῶς μεθε-
ρμηνεύομενον, δὲν εἶναι ἄλλο ἢ ἐλευθερία συγκοινο-
νίας καὶ ἐμπορίας.

Ἐὰν ἦδη κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας βελήσωμεν νὰ
ἐρευνήσωμεν τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον τῶν ἐθνῶν,
κατ' ἐποχὰς διαφόρους, ὡς λ. χ. παρὰ τοῖς ἀρχαίοις
Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις, ὧν καθ' ἑκάστην ἀναδιφοῦμεν
τὸν δῖον, τοὺς νόμους, τὸ πολίτευμα, τὴν τέχνην,
τὸ θρησκευμα, βέλομεν ἀναγνωρίσει μετ' ὅλων τῶν
οἰκονομολόγων ὅτι ἡ βιομηχανία ἦτοί αἱ ἐμπορι-
στικαὶ τέχναι ὀλίγον προώδευσαν παρ' αὐτοῖς, ἅ-
διότι οἱ ἐλεύθεροι δὲν μετήρχοντο τὰ βιομηχανικὰ
ἔργα θεωρούμενα ἀνάξια αὐτῶν, καὶ ἐπομένως ἡ βιο-
μηχανία ἐξηστειτο ὑπὸ τῶν δουλικῶν σωμάτων, δίκην
ἐμφύλων μηχανῶν. Οὕτω δὲ οἱ ἐλεύθεροι θεωρούμενοι
ὡς ἀναρμόδιοι πρὸς ἐξάσκησιν βιομηχανικῶν ἔργων,

ἀνέθετον τῇ ὅλῃ πολιτείᾳ τὴν εὐδύνην τῆς συντηρή-
σεως αὐτῶν (5).

β'. Καθότι κοινὸν δίκαιον, ἐνότιος νόμων, ἰσό-
της δικαιωμάτων δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ δούλων καὶ
ἐλευθέρων. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ κοινωνίᾳ ὁ ἐλεύθερος ἡναγ-
κάζετο νὰ διάγῃ ὡς ἐν στρατοπέδῳ, ἵνα κρατῇ δια-
τῆς βίας εἰς ὑποταγὴν τὴν ἀγέλην τῶν δούλων, τῶν
ἀνηλεῶς καὶ ἀπανθρώπως καταβλιβόμενων. Ἡ ἐπι-
κρατεστέρα λοιπὸν ἔξῃς τῶν ἐλευθέρων ἦτον ἡ βία,
ἡ δεσποτική, οὐχὶ δὲ ἡ παραγωγικὴ ἐνέργεια. (6)

γ'. Ἐπειδὴ οἱ δούλοι ἦσαν οὐσιῶδες στοιχεῖον
τῆς ἀρχαίας κοινωνίας, διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῶν
κατακτῆσεων ἀποκτώμενον, ὁ δὲ πόλεμος ἦτον ἡ
φυσικὴ κατάστασις τῶν ἐθνῶν, δὲν ὑπῆρχον τότε,
ὡς σήμερον, μεταξὺ αὐτῶν διαρκεῖς εἰρηνικαὶ σχέ-
σεις. (7).

Ἐκ ταύτων ἀποδεικνύεται α.) ὅτι ἡ μὲν ἐλευ-
θερία ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς ἐποψίν εἶναι ἀπόρ-
ροια τῆς ἐν γένει ἐλευθερίας, ἐξ αὐτῆς δὲ, ὡς καὶ
ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος τῶν
ἀνθρώπων, παράγεται ἡ κοινωνικὴ καὶ εἰδικώτερον
ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος· β'. ἡ πολιτικὴ οἰκονομία,
ὡς πολλοὶ ἐδόξασαν καὶ δοξάζουσιν εἰσέτι, δὲν εἶναι
ἐπιστήμη, περὶ μὲν τὴν διαπλάσιν τῆς ὕλης ἀ-
σχολουμένη καὶ πρὸς μόνας τὰς ὕλικας ἀπολαύσεις
σκοποῦσα, καθότι αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς συνάπτονται μὲ
τὰς ὑψηλότερας ἀρχὰς τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ.
Ἄλλως δὲ, πρὸς τοὺς κατηγοροῦντας ἐπὶ ὕλισμῳ
τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν, λέγομεν ὅτι ἡ βιομη-
χανικὴ πρόοδος τῶν ἐθνῶν, δὲν συνεπάγεται μόνον
τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀπολαύσεων καὶ τὴν εὐ-
κολωτέραν θεραπείαν τῶν φυσικῶν ὑρέσεων, ἀλλ' ὑπο-
τίθεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς
τέχνης κατέστη κύριος τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως.
Διὰ τῆς βιομηχανίας ὁ ἄνθρωπος καθυπέταξε τὴν
ὕλικὴν κόσμον εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς
θεραπείας τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, ἀνεπτύχθησαν αἱ
ἠθικαὶ καὶ διανοητικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις.

Συμπεραίνομεν ἄρα ὅτι μεταξὺ βιομηχανικῆς προό-
δου καὶ νοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως, ὑπάρχει
σχέσις στενωτάτη· αἱ πρό τινων ἐτῶν παριστάμεναι
πανηγυρικαὶ ἐκθέσεις τῶν προϊόντων τῆς παγκο-

σμίου βιομηχανίας, ἐπιβεβαιῶσι τὴν ἀλήθειαν ταύ-
την. Ἐν ταῖς ἐκθέσεσι ταύταις, τὰ προϊόντα τῆς
παγκοσμίου βιομηχανίας φιλοφρόνως συναντῶνται,
καὶ φθλα καὶ ἔθνη ἀλλότρια πρὸς ἀλλήλα ὡς μέλη
τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἀδελφικῶς περιπτύσσονται ἐν
αὐταῖς· ἐκτυποῦνται αἱ κατακτῆσεις τοῦ πνεύμα-
τος ἐπὶ τῆς ὕλης, καὶ αἱ δημιουργικαὶ ἡμῶν δυνάμεις.

Ἄλλ' ἐὰν αἱ ἐκθέσεις αὗται ὑπάρχωσι τὸ πι-
στὸν κάτοπτον τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τῆς
ἀνθρωπότητος; ἐὰν ἐκ τοῦ εὐδρύπτου καὶ ἐξιτλήου
τούτου κόσμου τῶν κρυσταλλίνων παλατίων, βελή-
σωμεν νὰ εἰκάσωμεν καὶ περὶ τῆς δυνάμεως τῶν
θνητῶν αὐτῶν δημιουργῶν, τί θέλομεν συμπεράνει;
Ὅτι τὸ βιομηχανικώτερον ἔθνος εἶναι καὶ τὸ μετέ-
χον πλείοτερων γνώσεων, πλείοτερας εὐνομίας καὶ
εὐκοσμίας κοινωνικῆς. Ποῖα τὰ μᾶλλον διακριθέντα
ἔθνη ἐν τῇ παγκοσμίᾳ ἐκθέσει τοῦ Λονδίνου; Οἱ
Ἀγγλοὶ, οἱ Γάλλοι, οἱ Γερμανοί· τοῦτο ὑπάρχει
ἀναμφισβήτητον. Ὡσαύτως δὲ, ἀναμφισβήτητον ὑ-
πάρχει ὅτι τὰ τρία ταῦτα ἔθνη εἰσὶ καὶ οἱ πρωτό-
τοχοι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ἔθνη τὰ
μᾶλλον προαγαγόντα τὰς ἐπιστήμας, τὰ ἀξιώτερα
τῆς ἐλευθερίας ἢν ἀπολαμβάνουσι, τὰ μᾶλλον προσ-
εγγίσαντα πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος ἐνώπιον
τῶν νόμων· ἐνὶ λόγῳ, οἱ πιστώτεροι ἀντιπρόσωποι
καὶ οἱ περιφανέστεροι πρωταθληταὶ τῆς ἀνθρωπίνης
προόδου.

Παραθέσωμεν πρὸς ταῦτα τὴν Πορτογαλίαν καὶ
Ἰσπανίαν, δύο ἔθνη ἐπίσης ἀρχαῖα, καὶ θέλομεν ἀνα-
γνωρίσει, ὅτι κατὰ λόγον τῆς νοητικῆς καὶ ἠθικῆς
καταστάσεως τῶν ἐθνῶν τούτων, ἐμορφώθη παρ' αὐ-
τοῖς καὶ ἡ βιομηχανία.

Ὡσαύτως δὲ, ἐὰν ἡ βιομηχανία τῆς Ἰνδικῆς, τῶν
Σινῶν, τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Τουρκίας ἀπεδείχθῃ ὑπο-
δεστέρα τῆς τῶν Εὐρωπαίων, ἐὰν παρὰ τοῖς ἡμιπο-
λιτίστοις ἐκείνοις ἔθνεσιν, ἡ ἀνθρωπίνη χεὶρ εἶναι τὸ
κυριώτερον τῆς βιομηχανίας ὄργανον, ἐὰν τὰ ἐπίκο-
να ἔργα ἐπιβαρύνωσιν ἰδίως τὰς αἰσθητικὰς καὶ ἐμ-
ψύχους δυνάμεις, ἡ διαφορὰ αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς
νοητικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν καταστάσεως, ἐκ τοῦ
ὅτι παρ' αὐτοῖς ἡ μὲν ἀτομικὴ ἐλευθερία καταπνί-
γεται ὑπὸ τῆς παμβασιλείας καὶ τοῦ αὐθαρέτου τῶν
κρατούντων, ἡ δὲ ἰσότης εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον γνώ-
ρισμα τῆς γενικῆς δουλосύνης καὶ δουλοπρεπείας
ἐνώπιον ἀμειλίκτου δεσπότου· καὶ τὸ κυριώτερον ἡ
παιδαγωγία, ἡ διαπλάττουσα καὶ μεταμορφοῦσα τὰς
ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν τέκνων, καθίσταται παρ' αὐτοῖς
ἀδύνατος ἕνεκα τῆς πολυγαμίας καὶ τῆς ὑποτελοῦς
καὶ κτηνώδους καταστάσεως τῶν γυναικῶν. Ἐν Ἀσίᾳ
λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, βεβυθισμένος εἰς τὸ σκότος τῶν
προλήψεων καὶ τῆς παχυλοτέρας ἀμαθίας, ἀδυνατεῖ
νὰ γείνη κύριος τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, καὶ νὰ
μεταχειρισθῇ αὐτὰς πρὸς παραγωγὴν τοῦ πλούτου·
ἀφ' ἑτέρου δὲ, αἱ θρησκευτικαὶ καὶ φυλετικαὶ αὐτοῦ
προλήψεις ἀπάδουσι πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀδελφικῆς
καὶ εἰρηνικῆς τῶν ἀνθρώπων συγκοινωνίας, ἥτις εἶ-
ναι ἡ κυριώτερα βάσις τῆς βιομηχανικῆς προαγωγῆς
τῶν ἐθνῶν. Τῷ ὄντι, ἡ ἱερὰ ἡμῶν θρησκεία κηρύτ-

(5) Ὁ Σωκράτης ἔλεγεν ὅτι οἱ ἄρχοντες οἱ κωλύοντες
τοὺς εὐπατρίδας ἐργάζεσθαι ἦσαν ἡ ἀργία, ἡ μαλακία τῆς
ψυχῆς καὶ ἡ ἀμελία. Καὶ ἄλλαι δὲ, εἰσὶν ἀπατηλαὶ τινες
δέσποιναι, προσποιούμεναι ἡδοναί εἶναι, κυβεῖν τε καὶ ἀνω-
φελεῖς τῶν ἀνθρώπων ὁμιλίας, αἱ προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ
αὐτοῖς τοῖς ἑξαπατηθεῖσι καταφανεῖς γίνονται. Ξενοφώντας
οἰκονομικῶς.

(6) Ὁ Ξενοφώντας ἐξελέγχων τοὺς κακῶς διαχειριζομένους
τὰ τῆς οἰκίας λεγεί·

«Καὶ αἰτίας αὐ ἐπιδεικνύω ἔνθα μὲν πέντε τὰς εἰ-
πεῖν δεδεμένους, καὶ τούτους θαμνὰ ἀποδιδρά-
σκοντας, ἔνθα δὲ λευκόμενους καὶ ἐθέλοντας τε ἐργάζεσθαι
καὶ παραμένειν.» Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης παρατηρεῖ, βιβλ. Α'.
Κεφ. Β. Πολ. ὅτι ἡ δεσποτική, ἥτοι ἡ χρηστικὴ δούλων,
οὐδὲν μέγα ἔχει, οὐδὲ σεμνόν.

(7) Διὸ καὶ ἡ πολιτικὴ φύσει κτητικὴ πᾶς
ἔσται· ἡ δὲ χρῆσθαι πρὸς τῶν ἀνθρώπων ὅσοι πεφυ-
κότες ἀρχεσθαι μὴ θέλουσιν· Κεφ. ΣΤ'.

τει ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἰσὶν ἀδελφοί· ὡσαύτως δὲ, καὶ ἡ ὑγιὲς πολιτικὴ ἀποκρούει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀποκλειστικοῦ πατριωτισμοῦ. Τὰ αὐτὰ διδάσκει καὶ ἡ πολιτικὴ Οἰκονομία, ἀποδεικνύουσα ὅτι τὰ ἔθνη, τὰ διαχωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων διὰ Σινικοῦ τείχους, τὰ μὴ συγκοινωνοῦντα πρὸς ἀλλήλα, μαραίνονται, ἐξαχρειοῦνται, ὑνέσκουσιν.

Ἐκ τούτων συνάγεται, ὅτι ἡ πολιτικὴ Οἰκονομία συνδέεται ἀδιασπάστως μὲ τὰς ὑψηλότερας καὶ εὐγενεστέρας ἐπιστήμας, μὲ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν, καὶ μὲ τὸ δημόσιον δίκαιον κτλ ὅτι εἶναι τέκνον γνήσιον καὶ περικαλλὲς τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὅτι δυνάμει τῶν αὐτῶν νόμων, τῶν προεδρευόντων εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ ἐν γένει προάγεται καὶ ἡ βιομηχανία, ὅτι ἡ ἀρνησις τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, εἶναι ἀρνήσις αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, ἥτοι τῶν ἀναμφισβήτητοτέρων κοινωνικῶν ἀληθειῶν καὶ ἡ ἀνατροπὴ τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας· καὶ τελευταῖον ὅτι ἡ βιομηχανία εἶναι ἀπαύγασμα τῆς ἠθικῆς καὶ νοητικῆς καταστάσεως τῶν ἐθνῶν, καθότι ἀναλόγως τῆς θρησκευτικῆς καὶ φιλοσοφικῆς προαγωγῆς ἐκάστου ἔθνους διατυπύεται παρ' αὐτῷ καὶ ἡ βιομηχανικὴ αὐτοῦ ἀνάπτυξις.

Προτιθέμεθα κατὰ τὸ νῦν σχολαστικὸν ἔτος νὰ διδάξωμεν τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, ἥτοι τὴν περὶ παραγωγῆς καὶ διανομῆς θεωρίαν, λείπεται δὲ νὰ συμπληρώσωμεν κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐκθέτοντες τοὺς κανόνες, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὁποίων ἡ πολιτεία προστατεύουσα καὶ ἐμφυχοῦσα προάγει τὰς παραγωγικὰς τοῦ ἔθνους δυνάμεις. Τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος ἀποκαλοῦμεν πολιτειακὴν οἰκονομίαν, καθ' ὅσον ἐν αὐτῷ ἐμφαίνεται ἡ ἐνέργεια τῆς πολιτείας ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας· εἰς δὲ τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος θέλομεν προσαρτῆται καὶ τρίτον, ἥτοι τὴν περὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν δημοσίων χρημάτων πραγματείαν, παρατηροῦντες ὅτι τὸ σύνολον τῶν συγγενῶν τούτων ἐπιστημῶν περιλαμβάνεται ἐν τῇ Κοινωνικῇ Οἰκονομίᾳ.

ΟΡΝΙΘΟΘΗΡΙΑ

Εἰς τὰς νήσους Φερόας.

—ο—

Αἱ νῆσοι Φερόαι, τὸν ἀριθμὸν τριακονταπέντε, ἐξ ὧν δεκαεπτὰ μόνον εἶναι κατοικημέναι, κεῖνται εἰς τὸν ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν, καὶ ἐξήρτηνται ἀπὸ τὸ βασιλεῖον τῆς Δανίας. Αἱ νῆσοι αὗται εἶναι ὅλαι σχεδὸν ἀπότομοι, κατακαλυπτόμεναι ἀπὸ μυριάδας πτηνῶν, ἅτινα τρέφουσι τοὺς ἐπτακισχιλίους κατοίκους τῆς θαλασσίου ἐκείνης ἐρήμου. Πρὸ ἐξ ἑτῶν, συνοδευθεὶς καὶ ἀπὸ τὸν φίλον μου Β.,

μετέβην ἐκεῖ ἐν ὥρᾳ τῆς θήρας. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ ὀρνιθοθήρεια εἰς τὰς νήσους ἐκείνας δὲν εἶναι ὡς αἱ θῆραι τὰς ὁποίας ἐπιχειροῦμεθα ἐνταῦθα χάριν τέρψεως, ἀλλὰ μάχαι συστηματικαί, καὶ πολλάκις αἱματηρόταται ὅσω καὶ αἱ ἐν Σεβαστουπόλει συγκροτοῦνται σήμερον.

Εἰς τὰς Φερόας νήσους τὰ πτηνὰ συζῶσιν ἐπάνω βράχων μαύρων καὶ λίαν ἀποτόμων, ὑψουμένων χιλίους πεντακοσίους πόδας ἕως δύο χιλιάδας ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἡ τρικυμία ἐκσφενδονίζει κατ' αὐτῶν, μέχρι τοῦ ὕψους τριάκοντα μέτρων, τὰ κύματα, ἅτινα καταπίπτουσιν ὡς καταρράκται ἐπὶ πετρῶν γιγαντιωδῶν. Ἐν καιρῷ δὲ γαλήνης, γραμμαὶ ὑπόλευκοι καὶ εὐκίνητοι περιστέφουσι τὰς κορυφὰς τῶν βράχων, γραμμαὶ συγκροτούμεναι ἀπὸ λεγεῶνας ἀναριθμητῶν πτηνῶν, ἐρχομένων ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ κατασκευάσωσιν εἰς τοὺς βράχους ἐκεῖνους τὰς φωλεὰς των. Παρατάσσονται δὲ τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου, τὴν κεφαλὴν ἔχοντα ἀδιακόπως ἐστραμμένην πρὸς τὴν θάλασσαν, τὰ μὲν θῆλα ὀλίγον ὀπίσω, ἐπὶ ὡς ἔχοντα, τὰ δὲ ἄρρενα πρὸ αὐτῶν, ἢ καὶ ἀεροποροῦντα ἐκεῖ πλησίον. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ σειρὰ ὀλόκληρος πυροβόλων ἂν κενώβῃ, τὰ ἐπὶ ὡς ἔχοντα θῆλα δὲν ἀπομακρύνονται τῆς θέσεώς των. Οἱ φυσιολόγοι παρατήρησαν ὅτι ὅλοι αἱ βράχοι βλέπουσι πρὸς δυσμὰς ἢ πρὸς δυσμὰς καὶ ἄρκτον. Ἐπειδὴ δὲ ἐπικρατοῦσιν εἰς τὰς Φερόας οἱ μεσημβρινοδυτικοὶ ἀνεμοί, τὰ πτηνὰ, ὡς ἀγαπῶντα νὰ πέτῶνται ἐναντίον τοῦ ἀνέμου, ἐξελέξαντο τὸ μέρος ἐκεῖνο. Πλὴν τούτου, ἐν περιπτώσει σφοδρᾶς καταιγίδος, εἶναι βέβαια ὅτι δύνανται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς φωλεὰς των. Οὕτω πως ἐφαρμόζουσιν εἰς ἑαυτὰ τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Ὁρατίου, *Utile dulci*.

Ὡς εἵπομεν, πολλὰ εἶδη πτηνῶν ἐγκαταβιοῦσιν ἐπὶ τῶν βράχων ἐκείνων· τύραννος ὅμως ὅλων αὐτῶν, ἅτινα ἄλλως θὰ ἔζων ἐν εἰρήνῃ, εἶναι ὁ ὀντοφάγος. Ἀδιακόπως καταπολεμεῖ τὰ μικρότερα πτηνὰ, ἐπιβουλεύμενος οὐχὶ τὴν ζωὴν ἀλλὰ τὴν τροφὴν των. Ἐάν, π. χ. ἴδῃ λάρον φαγόντα πρὸ μικροῦ ὀστρακόδερμα ἢ ἑχθρῶς, ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ, τὸν κατατρύπῃ διὰ τοῦ ράμφους του, καὶ τὸν βιάζει νὰ ἐμέσῃ ὅ,τι ἔφαγε· τότε ὁρμᾷ πρὸς τὴν περίεργον αὐτὴν θήραν, τὴν ἀρπάζει ἐνῶ καταπίπτει καὶ τὴν καταβροχθίζει ἀπλήστως δὲν ἀπαξιοὶ δὲ αὐτὴν οὔτε ὅταν εἶναι κεχωνευμένη.

Τριῶν εἰδῶν θήρας ἐπεχείρησα ὁδηγούμενος ὑπ' ὀρνιθοθηρῶν τὴν πρώτην διὰ δικτύων, τὴν δευτέραν διὰ κάμακος, καὶ τὴν τρίτην διὰ σχοινίου.

Ἐλθόντες διὰ λέμβου πλησίον τῶν βράχων, ἴδομεν πλῆθος πτηνῶν ἱσταμένων περὶ ἡμᾶς μὲ ἀπαράδειγμάτιστον ἐμπιστοσύνην. Ἐδυθίζοντο πλησίον μας εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ τοσοῦτως ἀνεπιτηδεύως, ὥς τε ὅτε ἀνέβαινον εὐρίσκοντο μεταξὺ τῶν κωπῶν. Τότε, ἔμπλεα τρόμου, ἐδυθίζοντο ἐκ νέου ἀδεξιώτερον ἢ πρὶν. Ὁ πρόλογος οὗτος τοῦ δράματος ἦτο διασκαδαστικώτατος δι' ἡμᾶς· τὸν δὲ κίνδυνον διέτρεξε μόνος ὁ σκύλος μου, ὅτε τὸν ὄψῃκα ἐπάνω